

in *Federalist št. 10*, hitro postane orodje za zaščito zasebne lastnine. Torej, politični instrument, ki naj bi zagotavljal suverenost ljudstva in demokratično vlado, je tesno povezan z nastajanjem liberalno-nacionalnih držav in kapitalistične akumulacije. Izhajajoč iz tega lahko še bolj zaostrimo Mastnakovo trditev: ne le da je demokracijo (pri Mastnaku očitno v obliki predstavniške oblasti kot temelja moderne politike) treba ločiti – in tudi je ločena – od (neo)liberalizma, ampak je demokracijo treba ločiti tudi od političnega predstavništva.

Knjiga intervenira v počasi že zasičen prostor kritike neoliberalizma. Toda številne študije o neoliberalizmu niso niti približno tako temeljite in izvirne, kot je Mastnakova. Ključno je, da gre Mastnakova analiza onkraj moralističnih »kritik« neoliberalizma. Ob tem avtor tudi natančno opredeli, kako razume neoliberalizem, kar je prava redkost. Ponudi – lahko bi rekli – kontrazgodovino neoliberalizma ter s tem, ko pokaže na podobnosti med fašizmom in (neo)liberalizmom, odpre tudi prostor za možnost drugačnega političnega premisleka o neoliberalnem gospodarstvu ter boju proti takšnemu gospodarstvu. Izhajajoč iz Mastnakove analize, se lahko vprašamo, ali bo globalno neoliberalno družbeno formacijo na koncu, pred levo alternativo ali ob umanjkanju leve alternative, morda zopet reševala nova zvrst fašizma? Oziroma ali je že ni začela reševati?

Klemen Ploštajner

**Žiga Vodovnik: Demokracija kot glagol.
Ljubljana: Založba Krtina, 2015.
157 strani (ISBN 978-961- 260-087- 7), 20 EUR**

Delo Žige Vodovnika je moč brati na vsaj dva načina. Prvi je teoretski – ta se pogloblja v argumente, izpeljave in teze. S takšnim pristopom bi pri soočenju z Demokracijo kot glagolom zgrešili, saj bi delo potiskali v akademske vode, iz katerih se poskuša iztrgati. Vodovnikovega pisanja ne opredeljujejo toliko rigorozne analize akademskih razprav kot pa kritika teh razprav z vidika praktičnega udejstvovanja. Branje besedila kot zgolj in samo teoretskega prispevka k analizi demokracije ter na njo vezanih konceptov državljanstva, participacije in prakse bi spregledalo, da je njegovo osnovno izhodišče ravno kritika tega zaprtega akademizma.

Tako se premaknemo k drugemu možnemu pristopu k delu. Ta način branja je političen in poskuša delo misliti kot akt odpiranja novih poti za »krhek demokratični eksperiment«. Politično branje besedila ne presoja zgolj njegove konsistentnosti in teoretske pravovernosti, ampak predvsem njegovo uporabnost za delovanje. Ne postavlja si vprašanja o smiselnosti dela, ampak o njegovi uporabnosti. Presoja njegove neposredne politične učinke ali pa potencial njegovih idej za doseganje političnih učinkov. Ta pristop, ki je precej instrumentalen, ponovno zgreši, saj išče recept za delovanje, medtem ko besedilo ponuja nastavke za mišljenje. Če se prvi način branja vrta v miselnih krogih, ker si ne drzne napraviti koraka, se drugi zaletava v zid, ker si ne zna zamisliti vrat.

Oba načina branja tako zgrešita bistvo besedila, ki poskuša oplajati teorijo z delovanjem in delovanje z mislijo. Besedilo je zato treba brati na oba načina, in to hkrati. Delo na teoretski strani sledi političnim izhodiščem, ko z reafirmacijo tistega, kar je marginalizirano, banalizirano ali celo izbrisano, piše proti hegemonškemu pristopu. Ta pogled na demokracijo briše prakse vsakdanjega življenja, državljanstvo splošči na pravno kategorijo in ji pripíše etnično podstat, participacijo pa v grožnji pred preveliko močjo množic zreducira na prazen karneval reprezentacije in volitev – na »enakost v podrejanju oblasti«. S tem epistemološkim obratom, ki je v bistvu obrat optike od kanona k margini, Vodovnik v teoretsko misel ne vnaša zgolj prepotrebne svežine, ampak akademskim

debatam vrača tudi smisel. Ta nikoli ni bil larpurlartistično samonanašajoče preigravanje konceptov, ampak – če se izrazimo s praksisovci – v misli, ki bo: »/N/eusmiljena kritika obstoječih razmer, humanistična vizija zares humanega sveta in sil, ki navdihujejo revolucionarno dejanje« (str. 87). Ravno ta neusmiljena kritika pa se Vodovniku izmika, ko poskuša biti političen. Takrat zagreši nekaj napak romantizacije in idealizacije, kar vodi v spregledanje mankov praks in misli, do katerih goji naklonjenost. Če je pri svoji kritiki kanona politične literature neizprosna, je pri kritičnem pogledu na podtalno demokracijo toliko bolj popustljiv. Prvič, očitno je zapostavljanje ekonomskega, kar je posledica kritike ekonomskega determinizma, v katerega so se ujele različne marksistične politike in teorije. Čeravno je kritika ekonomskega determinizma s poudarjanjem drugih dominacij na mestu, pa to ne opravičuje zanemarjanja ekonomije. Ravno nasprotno, ekonomske analize je treba poglobiti ter jih odpreti za druge oblike dominacije in hierarhije. Ta odkim od ekonomije k vprašanju demokracije in kulture ni zgolj Vodovnikova slepa pega, ampak je tudi splošna tendenca velikega števila novodobnih gibanj.

Tu se premaknemo k drugi pomanjkljivosti. Osredotočenje na vsakdan, kulturo in demokratično participacijo je več kot dobrodošlo, a v sebi nosi sledi zgodovinskega poraza levece. Poraz na velikih igriščih se vse bolj nadomešča z zmagami v vsakdanjem življenju. Tako politična in teoretska dejavnost vse bolj spominja na gradnjo in gojenje otokov svobode sredi oceana bede. Kar potrebuje politika, ki jo je moč čutiti tudi v Vodovnikovem pisanju, ni umik v cono udobja, ampak iskanje načinov gradnje nove hegemonije. Miselna in praktična orodja, ki jih delo opisuje, so primerna, a topa, če ne uspejo zgraditi dovolj moči za lastno uveljavitev.

Tretja problematična točka politike dela je v zavrnitvi reprezentacije in trenutne institucionalne ureditve demokracije kot možnosti za grajenje praks demokracije. Čeravno so kritike obstoječega reda v delu pravilne, pa zgrešijo v politični analizi situacije. Demokracija kot institucija volitev in reprezentacije je res produkt reakcionarnega odziva absolutizma, a hkrati v sebi nosi usedlino »izbruha demokracije«, na katero se odziva. Teh institutov, ki so produkt preteklih bojev, pa se ne zavrača, ampak dopolnjuje. Delo tako odpira prepotrebno kritiko obstoječega demokratičnega procesa, a v svoji kritiki ne sledi praksi, na katero se naslanja. Politična gibanja poskušajo vse bolj prepletati volilni proces in gradnjo vsakodnevnih praks demokracije. Volilna zmagava Ade Colau v Barceloni, Jeremy Corbyn kot vodja laburistov, Bernie Sanders v ZDA, rožnata plima v Latinski Ameriki so zgolj nekateri izmed sodobnih primerov spajanja demokracije od spodaj in zgoraj.

Zadnja izmed problematičnih točk je poudarek na kreativnosti in človeškem potencialu, ki bo sta z demokracijo kot prakso osvobojena. Takšen pristop je problematičen z dveh vidikov. Prvi je političen, saj govor o osvoboditvi kreativnosti vse prevečkrat prihaja tudi iz neoliberalnega tabora. Zgodovinsko gledano je zasledovanje kreativnosti in individualnega potenciala, ki so ga v svojih napadih na birokratsko rigidnost vršila gibanja 60. in 70. letih minulega stoletja, odprlo vrata za radikalni individualizem neoliberalizma. Ker so svojo kritiko, seveda do določene mere upravičeno, usmerjali proti birokratam, institucijam in državi, so odprli pot za deregulacijo mehanizmov redistribucije. S tem pa tudi za ukinitvev mehanizmov, ki so omogočali izenačevanje neenakih začetnih pozicij v družbi. Drugi problematični vidik pa je teoretičen, saj govor o človeški kreativnosti hitro zapade v esencialistično dojetje človekove narave. Zato se pri opisu osvobojanja kreativnosti delo hitro zaplete v abstrakten govor o človeku in se vse bolj odmika od analize institucij, ki bi omogočale razvoj človeštva. S tem pa zagreši bistvo, namreč da šele institucionalni okvir proizvede in omogoči ustvarjalni potencial človeka.

Kljub tem problematičnim točkam, ki so večinoma proizvod nerigorozne rabe lastnih metod, je delo več kot vredno branja, saj prinaša prepotreben vnos demokracije kot prakse v analize demokracije. Reafirmacije tistega, kar je proizvajano kot nevidno, in vnos »dela, ki ne šteje« v analizo demokracije, sta največja prispevka Vodovnikovega pisanja. Čeravno se delo bere, kot da je napisano zanj, pa vnosa teh tem ne potrebujejo tisti, ki niso šteti. Ti že živijo demokracijo kot glagol in se prek vsakodnevnih praks skušajo prišteti skupnosti, ki jih izključuje. Vnos teh tem

potrebujejo predvsem tisti, ki niso zgolj prešteti, ampak so štetí kot večvredni. Delo jim bo pomagalo razumeti, da njihova večvrednost ni naravna danost, temveč proizvod družbene ureditve, ki temelji na strahu pred množicami.

Tomaz Kravos

**Renata Mihalič, Grega Strban: Univerzalni temeljni dohodek.
Ljubljana: Založba GV, 2015.
253 strani (ISBN 978-961-247-303-7), 39 EUR**

Ideja univerzalnega temeljnega dohodka (UTD) se ohranja že stoletja, vendar ni bila nikoli povsem zavrnjena ali celostno potrjena. Zaradi (regresivnih trendov) preoblikovanja sedanjih obstoječih sistemov socialne varnosti, ki izvirajo iz obdobja po drugi svetovni vojni, ter s prizadevanji za vzajemnost med učinkovitostjo socialne države in tržno ekonomijo se ideja o UTD ponovno vzpostavlja. Prav tako napredujejo prizadevanja za uveljavitev pravice do tovrstnega dohodka v praksi, kot lahko vidimo na primeru švicarskega referendumu o vpeljavi UTD ali na primeru finskih in nizozemskih praktičnih eksperimentov.

Na ravni EU in Slovenije se zanimanje za koncept v strokovni in splošni javnosti v omejeni meri ohranja, s čimer se krepijo različni pristopi in vidiki argumentacije koncepta UTD. Delo dr. Grege Strbana, profesorja delovnega prava in prava socialne varnosti na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, in dr. Renate Mihalič, ki je doktorirala s področja delovnega prava in socialne varnosti na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, poizkuša bralca seznaniti s problematiko in priložnostmi UTD. Avtorja sta skupaj napisala že več člankov na temo UTD, svoje ugotovitve pa sta sedaj zbrala na enem mestu in jih podala v obliki znanstvene monografije. V luči erozije obstoječih institucij socialne države in sistemov socialne varnosti, zahtev po krepitvi socialne države in socialne varnosti ter predlogov za njuno nadgradnjo delo zato predstavi tudi morebitno potrebo po uvedbi UTD. Celovito predstavi predvsem pravne in socialne vidike UTD ter morebitne učinke njegove uvedbe in prispeva k njegovi konceptualizaciji.

Namen dela ni v predstavitvi konkretnih izvedbenih možnosti UTD v Sloveniji ali kje drugje. Ponuja vpogled v temeljne značilnosti koncepta UTD, osredotoča se na pravne značilnosti UTD, njegove vplive na uveljavljanje obstoječih socialnih pravic in z umestitvijo koncepta UTD v sistem socialne varnosti prikaže zmožnost UTD za zagotavljanje ciljev socialne varnosti. Ponuja pregled zlasti socialnopravnih vidikov UTD ter s potencialnimi priložnostmi in nevarnostmi navidezno preprostega in dobronamernega koncepta UTD. Odprto pa pušča vprašanje, ali je pravica do UTD prihodnost socialnega sistema in ali bi lahko pomenila omejitev načel socialne pravičnosti, svobode, enakosti, solidarnosti.

Avtorja v knjigi prikažeta morebitne priložnosti in pasti, ki bi jih UTD lahko predstavljal. Delo v začetku celostno in pravno definira UTD, predstavi osnovne cilje in namen njegove vzpostavitve, idejo UTD umesti v sodobne trende ter se dotakne razvojnega trenda koncepta UTD. Kritično analizira ključne teorije, na katerih UTD temelji, z namenom razumevanja pravne teorije UTD. Prikazani so primeri dejavnikov spodbujanja in zavračanja UTD v nekaterih državah. Pred osrednjim delom knjige je poudarek namenjen razlikovanju oblik UTD, ki se v osnovi delijo na izvorno oziroma nepogojeno obliko in njegovo (pogojeno) selektivno različico. Izhodiščni del knjige se zaključí s predstavitvijo temeljnih prednosti in slabosti sistema UTD, problematiko financiranja in vpliva na davčni sistem ter učinkih na trg dela, delovna razmerja, sistem plač in javnofinančni sistem. Osrednji del knjige je namenjen razlagi pravnih vidikov UTD. Zamisel o UTD je umeščena v okvir temeljnih